Вольная Беларусь

Цана асобнага № 40 кап.

Тыдневік палітычны і літэратурны.

Умовы падпіскі:
На год...... 12р. —
На поўгода.... 7р. —
На 1 мес.... 1р. 50к.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: г. Мінск Захарауская, 18. Тэл. 776.

Перамена адрэсу 50 к.

Год выдання II.

Ніхай жыве Вольная Беларусь!

№ 10. 1918 г. 24-го сакавіка 1918 г. № 10.

Гісторыя Вялікаго Княства Літоуска-Беларускаго.

(Паводлуг летапісау).

Прадмова.

Канцом Полацкаго перыоду беларускай гісторыі трэба лічыць 1230-я годы. К гэтаму часу усе беларускія землі былі вадзеляны на асобныя княствы, або удзелы. Удзельвыя княззі сталі вадзіцца, сварыцца і ваяваць паміж сабою. Беларусь абезсілела і абяднела. Суседзі карысталі з гэтаго. Яны нападалі на полацкія землі, паланілі людзей і грабілі сялібы. Цяжка стало жыць на полацкіх землях. Многа людзей разам с пакрыуджанымі удзельнымі княззямі сталі пакідаць родную зямлю. Яны кіраваліся на Літву і там, сярод дзікаго паганскаго племя літоуцау, сталі шукаць сабе лепшае долі. А на Літве спакон веку жылі і беларусы, як кальоністы. Знайшоушы там прытулак, як прывыкшыя да організованаго жыцця,—княззі-выхадцы сталі гуртаваць каля сябе людзей і заводзіць свае парадкі, а тым часам і самі пераймаліся чужымі звычаямі і бытам. Яны навучаліся чужынскай мовы і выпаунялі усе паганскія літоускія забабоны. Гэта, як на той час, ні лічылося дзівам. Кожнаму ведамо, як Александр Неускі, дзеля добрых адносін с татарамі, дабрахвотна пакланяуся ідалам у Ордзе. Каб які татарскі летапісяц пісау гісторыю Александра Неускаго, то напэуна сказау-бы, што ен—паганін, як пісалі нашыя летапісцы пра тых княззеу, што княжвалі на Літве. Німа слова, што іншыя с князеу-выхадцау рабіліся сапраудными паганцамі, мабыць на тэй падставі, што з ваукамі жыць—па воучы й выць.

Так і жылі яны на Літве, але думка аб родным краю ні пакідала іх ніколі. Умацаваушыся на чужыні, яны пачынаюць пашыраць сваю уладу на старыя полацкія, дзядоускія землі. І народ беларускі ахвотна ім пакарауся, бо бачыу у князех літоускіх ні чужынцау, а патомкау полацкіх княззеу, сваіх даунейшых уладароу і гаспадароу, і тым больш, што гэтыя князе былі заусюды абкружаны беларускім баярствам з выхадцау. Адзін гэтакіх князеу літоускіх, на імя Рынгольд, князь Навагрудзкі, зрабіуся вялікім князям на Літве.

У 1235 г., Рынгольд напау на беларускія полацкія землі і заваевау іх. Супроць Рынгольда выступілі пауднева-рускія князі: Сьвятаслау Кіяускі, Леу Воладзімірскі і Дзімітры Друцкі, і нават паклікалі на падмогу татар, але былі разьбіты дазвання над рэчкаю Немнам каля мястэчка Магільнае. Вось як аб гэтым апаведае летапісь:

«Княжачы Рынгольду ні мало на Ноугарадцы і на многіх горадзех рускіх, і учынят змову межы сябе князі рускія пачаці вальку проціу вялікаго князя Рынгольда, а хацячы яго сагнаці з отчын сваіх гарадоу рускіх... І узялі тыя княззі рускія на помач сабе ад цара Заволжскаго некол̆ькі тысяч татар. І князь вялікі Рынгольд паткау іх на рэцэ Немне на Магільнай, і учыніу з імі бой лют, і біліся с сабою вельмі крэпка, пачаушы ад паранка аж да самаго вечару. І паможа Бог вялікаму князю Рынгольду: уж князей рускіх і усю сілу іх і арду татарскую на галаву паразіу і сам, зьвіцяжство адзяржаушы, з вялікім вяселіем і дабыткам золата і срэбра і з многімі скарбы і вазврацiуся ва сваясі. І прышоушы да Новагорадка, разьнямогся і умрэ, а па сабе заставіу сына сваего на княжэнні Ноугародзкам Міндоуга.» Або: «і разнеможэся і умрэ без плоду.»

З гэтаго часу пачынаецца новы перыод Беларускай гісторыі, вядомы пад назваю гісторыі Вялікаго Княства Літоуска-Рускаго (Беларускаго.)

Літоуска-Беларускае княство залажылося на тэрыторыі Чорнай Русі, у ціперашней Навагрудшчыні. Горад Навагрудак быу першаю сталіцаю вялікіх князеу літоускіх, каторыя успамінаюцца у летапісах. Пачаткам, адкуль пайшло Маскоускае гасударство, была Суздальская зямля, а тым зернямь с катораго вырасло Літоуска-Беларускае княство, была Літва. Але «Літва, піша проф. В.-Буданау: —як племя, ні мела амаль што жаднай дзяржаунасьці і змушана была скарыцца і скарылася дазвання пачаткам беларускай дзяржаунасьці. (Помѣстья Литовск. госуд., стр. 2).

Усе вялікія княззе Літоуска-Беларускаго княства былі роду славянскаго, патомкі полацкіх князеу-ізгоеу, і само Літоуска-Рускае княство было у аснові сваей ні літоускім, а беларускім. Стоячы на пэуным грунці гістарычных дасьледзін, мусім ясна зазначыць, што літоускаго элемэнту у гэтым княстві было мала, як мала было украінскаго ці беларускаго у гасударсьцві Маскоускім. Уваходзячы у склад княства, літоускі народ ні меу ні дзяржаунаго, ні культурнаго значэння і мусіу схіліцца перад культурай і дзяржаунасьцю беларускай тым больш, што і па ліку свайму ен быу у меншасьці. Гісторыя ні мае прыкладу, каб меншы па ліку народ панавау над большым. Гэтак беларусы і украінцы, злучаныя з Маскоушчынай сілаю гістарычных варункау, ні мелі грунтоунаго значэння на дзяржауны лад і культурны парадак вялікарускаго народу. У дзяржаві Расійскай скрозь панавала вялікарушчына. Беларускі і украінскі народы выпаунялі ролю паслугуючую і багацілі культуру вялікарускую коштам уласнаго нішчэння і заніпаду. Тое, што гэтыя два народы уваходзілі у склад Расійскай дзяржавы, Расія ні стала ад гэтаго ні беларускай, ні украінскай. Зважаючы па гэта, а ніяк ні можна сказаць, што Літоуска-Рускае княство было літоускім.

Памылковы погляд на Літоуска-Беларускае княство, як на дзяржаву літоускую, устанавіуся праз тое, што да гэтаго часу пра гісторыю Беларусі пісалі чужынцы,—маскоускія або польскія гісторыкі, каторых мала абходзіла гістарычная доля Беларусі. Разумна глядзець на беларушчыну замінау ім той памылковы погляд, ці, лепей сказаць, той «гістарычны імперыялізм», па катораму маскоускія гісторыкі, напрыклад, разглядалі нас і украінцау, як блудных сыноу маскоускаго царства, каторыя у часы ліхалецця, у годы татарскаго іга, адшчапіліся ад яго і, жывучы асобна ад яго, панабіраліся чужынскіх звычаяу і папсавалі сваю «іскані рускую» (маскоускую—на іх думку) мову. Гэты «гістарычны імперыялізм» па крысе адкідаецца, як погляд шкадлівы для навукі і выкліканы да жыцця палітычнымі мяркаваннямі людзей, нічогасупольнаго з гістарычнай навукай ні маючымі. С пагляду «гістарычнаго імпэрыялізму» гісторыя наша рысуецца шэдай і зблутанай і трудна зразумець таго ці іншаго гістарычнаго зьяулення. Тым часам, гісторыя сьведчыць, што рускімі дауней называліся толькі беларусы ды яшчэ украінцы; вялікарусы ж зваліся маскоуцамі, а само княство іх Масковіей. Вялікарускае племя зложылося многа пазьней і уяуляе з сябе помесь славян с фінскімі пляменамі.

Як ужо гаварылося, вялікае княство Літоуска-Беларускае залажылося у так званай Чорнай Русі, у Навагрудшчыні, у пачатку XIII-го сталецця. Новапаустаушае вялікае княство стало шпарка абростаць з усхода і поудня заходна-рускімі землямі, і перш за усе павялічылось

за кошт Полацкай зямлі. С часам у абшары яго увайшлі усе украінскія землі па Днепру аж да самаго Чорнаго мора. Абкружыушы сябе цэлым поясам беларускіх зямель, вялікае княство Літоускае прыняло саусім выгляд і характар гасударства беларускаго. З XIV-го веку беларуская народнасьць запанавала там і палітычна, і культурна, і духоуна.

Цяжкія адносіны с начатку з нямецкім рыцарствам, потым з Маскоушчынай прымушалі вялікае княство Літоуска-Беларускае шукаць хаурусу с суседняю Польшчай. Першае злучэнне с Польскім каралеуствам адбылося у 1386 г., пры вялікам князю Ягайлу. Гэта было так званая унія 1385—1386 г. Але гэтая вунія фактычнаго злучэння Літвы с Польшчай ні зрабіла. Беларуска-Літоускае княство засталося і вадалей, асобным гасударствам і толькі у 1569 г. на моцы Люблінскай вуніі яно аканчацельна зьлілося с Польшчай і страціло сваю палітычную і культурную нізалежнасьць. Вялікае княство Беларуска-Літоускае саусім ніпадобнае да Маскоускаго. «Маскоускае гасударство, піша проф. М. Любаускі,—развівалося увесь час у кірунку монархічнаго абсолютызма і прыняло нарэсьці форму монархіі, на чале каторай стау насьледсьцвенны гасудар, ніабмяжованы уладар і загадчык. Ен вольна распараджауся і жыццем і меннем сваіх подданых, а яны, датычна яго, мелі адны толькі абавязкі і ні мелі жаднаго права... Літоуска-Беларускае княство зрабілося гасударствам конституцыйным, на чале катораго стаяу абраны вялікі князь. Ен с самаго канца XIV-го веку зьвязвау сябе рознымі хартыямі, каторыя ен выдавау сваім подданым як усяго гасударства, так і яго асобным часткам. На моцы гэтых хартыяу беларуска-літоускі гаспадар с канца XV-го веку быу ужо ні самадзяржауны уладар, а абмяжованы радаю і згодаю паноу-рады, а с часу выдання статутау 1529 і 1566 г. і ухваламі усіх станау шляхты, скліканых на вялікі вальны сойм.»

Я. Л—к.

Памяткі старасьвецкай беларускай мовы і пісьменства.

I.

(Прамова князя Константына Астрожскаго да караля Зыгмунта III, у каторай князь скардзіуся на крыуды праваслауным і на тое што аддалі пад суд Нікіфора, экзарха канстантынопальскаго патрыярха).

Ушоу кароль с пакою сваего да таго пакою, гдзе сенатораве с панам ваеводаю кіяускім былі. За чым пан ваевода, яко жалобны, учыніу шырокую і досыць жаласную мову да караля:

«Прыпамінаючы зацнасьць дому сваего княжацкаго з Рускіх князеу, заслугі іх у Рэчы Паспалітай у статэчнасьці і у праваславію, патом свае заслугі, пачаушы ад Жыгмонта караля Старога,—дзеда караля яго міласьці,—патом Аугуста, —вуя*) яго, патом Гэнрыка і Стэфана каралей польскіх, пры том міловау продкі яго каралеускай міласьці, так і яго каралеускай міласьці патомкі і іж сам чыніу і іншых да таго веу, жэ і за морам шукалі крові паноу сваіх зьмерлых, разумеючы яго каралеускую міласьць, жэ меу так жа, як дзед і вуй яго, мілаваці подданых сваіх.

«Здароуье свае, кошты,—усе дзеля таго важыу; наканец сабою самым к волі яго каралеускае міласьці быу радзецелен і датрымау статэчне, а непрыяцелеві ні дау на тот час будучаму канцлерові Замойскаму прыязьні і яго каралеускую міласьць на панство прыправадзіу, якож прызнау то і кароль яго міласьць, жэ яму тэж узаемную ласку паказау, а патомство яго пры боку сваем пасадзіу і учціу,—аднаго сына на правіцы, а другога на левіцы, і так уцешыу быу старасьць яго.

«Ніжлі непрыяцель, каторый ваздвігнуу вайну на праваславіе, відзячы яго моцна стаячаго у веры сьвятой, ні хвеючыся, яшчэ пабудзіу без дання прычыны таго, катораму он у прыгодзе яго вялікім быу непрыяцелем канцлера і гэтмана каронпаго: каторы прыпомнеушы ніпрыязьні яго над учцівасьць, нівіннасьць і добрую славу гоніць слуг яго, людзей добрых, нівінных на вольных дарогах імаці кажэць, пенязі адбіраець, вязаннем і мукамі трацiць, хацячы якую змазу на него навясьці; на духоуных яго торгаецца, із заздрасьці зрадцамі іх чыніць: што усе іначай ся паказало.

«А ваша каралеуская міласьць, відзячы гвалт наш і нарушэнне прау нашых, ні дбаеш нічога на прысягу сваю, катораю есі абавязауся нам ні ламаці прау нашых, але прымнажаці і разшыраці. За такавымі слушнымі дакумэнтамі, за прычынамі паслоу земскіх, ні хочаш нас у праваслаунай веры нашай захаваці пры правах нашых: на месцо адступных пастырау іншых даці, і оушэм дапушчает тым адступнікам гвалт чыніці і кроу праліваці тых, каторыя за адступленне іх за німі іці ні хацяць, лупіці із маетнасьцей іх выганяці, з зямель наканец вываляці. За веру праваслаўную наступаеш на права нашы, ламаеш вольнасьці нашы і, наканец, на сумненне наша налягаеш,—чым прысягу сваю ламаеш, і то, што кольвек для мяне учыніу, у нівошта астатняю ніласкаю сваею абарачаеш.

«Што бачучы, яко сэнатар, ні толькаж сам церплю крыуду і цябе упамінаю, але віджу, іж то к астатняй згубе усяе кароны Польскае ідзет, бо за тым нікто сваего права ані вольнасьці безпечан ужэ ні будзець і у кароткам часе прыйдзет да вялікаго замяшання, а бадай ні дамышляюцца лі і чаго іншаго.

«Продкаве нашэ, варуючы пану веру, паслушэнство і подданство, узаем тэж ад пана міласьць, справедлівасьць і абарону бяруць, і так сабе папрысягаюць спольне».

Упамінау і прасіу старац, абы кароль абачыуся і здаровае рады слухау. А іж так барзо ад яго каралеускае міласьці быу скрыуджан, а у старасьці лет яго у том, што меу наймільшаго, ткнен у сумнение і веру праваслаўную, бачучы ужэ старасьць сваю зашлую а спадзеваючыся, іж прудка з сьветам разлучыцца, жэгнау караля з упамінаннем, абы ся абачыу.

І таго сваяго духоунаго заставуець каралеві, а крове яго на страшнам судзе Божыем узыскаваці хочэць і просіць Бога, абы юж больш ачыма ні відзеу таковога ламания прау, але оушэм зычыць сабе, абы юж у старасьці лет слышау а добрам здароуью таго і а лепшам затрымованню панств яго і прау нашых.

А гды закончыу шырокую мову, адступіу троха, а кароль сазвау блізшэ к сабе сэнатароу для намовы адказу. А старац, у вялікай жаласьці будучы абярнуушыся да сваіх, каторых там ні меу больш, толька прыяцеля аднаго і служэбных двох, рушыуся іці с пакою каралеускаго.

Катораго гды овы прыяцель пры нем будучый пад руку узяу яго весьці і прасіу, абы пачакау на адказ каралеускі, але гды ні хацеу і проч пашоу,—кароль, абачыушы то, паслау за нім пана ваеводу віленскаго Радзівіла,—зяця яго, абы ся вярнуу.

Каторы гды ні хацеу вярнуціся, рэк Радзівіл: «упэуням вашу мосьць, жэ кароль есьць жаласны вашай мосьці жалю, жэ і Нікіфор волен будзець. Ніжлі княжа, у жалю будучы, вярнуціся ні хацеу, але рэк: «Нехай жа сабе і Нікіфора зьесьць!» І сам проч пашоу.

(Акты Западной Россіи. 1851 г., Том IV, № 149, стр. 128-220).

Год таму назад.

Усерасійская рэвалюцыя, паўстаўшая у канцы лютаго 1917 году, разьбіла ланцугі, каторымі былі закованы усе народы вялікай Расійскай дзяржавы. Упадак старога ярма самадзяржаўнай уласьці прынёс вольнасьць дзеля усіх народаў Расіі.

Новы тымчасовы расійскі урад на самым пачатку свайго панавання, як-бы для падзякі за дружнасьць народаў у вялікім дзеле рэвалюцыі,—абяцаў вольнасьць і самаадзначэнне усім народам. І здавалося, што настаў вялікі і сьветлы час вольнасьці і творчай працы.

Першымі пайшлі да працы суседкі нашы—Украіна і Літва. Беларусь так-жа у важным гэткім момэнці ні засталася безчыннай і пачала шчыра брацца за працу дзеля адрадзін і адбудавання свайго роднаго краю.

І ужо ні дальш, як 25-го сакавіка [марца] зьехаўся да Менска І-шы зьезд дэлегатаў ад Беларускаго народу. Зьезд гэты на пачатку свае працы спаткаўся з ворагамі самабытнаго беларускаго жыцця. Зьявіліся, зусім ніпрошаныя, на зьезд загаворшчыкі, між каторымі—у большасьці—былі настаўнікі-русіфікатары у часе царскаго панавання над нашым краем. Павадыром гэтых загаворшчыкаў быў расіец. Пачалася барацьба. Загаворшчыкі маніліся даказаць: што «ніякай там самабытнай Беларусі і быць ні можа, што гэта толькі выдумка нейкіх паноў і што зусім і ні пара цяпер пачынаць нейкія там нацыянальныя думкі. Трэба памагаць, каб вайну кончыць!

*) вуй—дзядзька.

Дый есьціка-ж гатовая вялікая расійская культура каторую павінна Беларусь прыняць с падзякаю.» А калі усе гэтыя «дабітнасьці» ні маглі перакапаць зьезд,—маніліся яго сарваць. Але зьезд атаку адбіў і... паказаў дарогу ворагам. Мсьціліся потым яны, сабіраючы паветовыя і губэрскія зьезды вучыцялёў і селян, і такім чынам намагаліся запыніць ход беларускаго руху.

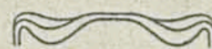
На зьездзі, посьля гэтай буры, пачалася спакойная творчая праца. Зьезд, падзяліўшыся на сэкцыі, выпрацаваў даклады, пастанавіў рэзалюцыю і зрабіў выбары у «Беларускі Нацыянальны Камітэт», у склад катораго увайшло 13-ць членаў з «Беларускай Соцыялістычнай Грамады», пяць—рожных праконаннях,—усіх-жа разам-18 чалавек.

У выканаўчы орган Камітэту былі выбраны мейсцовыя людзі-мінчане—с п. Р. Скірмунтам на чале. Пасылалася дэлегацыя у Петраград да Часоваго ураду для прадстаўлення патрэб і дамаганяну Беларускаго народу. Расійскі Урад дэлегатаў прыняў, шмат чаго абяцаў, але нічога потым рэяльнаго ні зрабіў і тым паказаў, што ні толькі цар, але і сам народ вялікарускі хацеў самадзержаўна панаваць над другімі нідзяржаўнымі народамі Расіі.

Ход жыцця прымусіў п. Скірмунта падаццa да дымісіі. Беларускі рух рос і пашыраўся; заварушылася вёска, загаманілі салдаты на фронтах. Скірмунт, як вялікі земляўласьнік, ні мог заставацца на чале кіраўніцтва беларускім нацыянальным рухам. 8-10-го ліпня адбыўся у Мінску Зьезд дэлегатаў ад беларускіх партыйных і грамадзянскіх арганізацый. На гэтым зьездзі была выбрана т. з. «Цэнтральная Рада беларускіх арганізацый», каторая склікала на 5-е жніўня новы зьезд, апавесьціўшы усе вядомыя арганізацыі адозваю: «Да усіх сьвядомых беларусаў.»

Цэнтральную Раду зьмяніла Вялікая Беларуская Рада,-глаўнай заслугай каторай трэба лічыць скліканне 1-го Усебеларускаго Зьезду.

Л. В.—Д.

Наум Прыгаворка.

(Вінцук Дунін-Марцінкевіч).

Залёты.

Сьмяхотная штука у 3-х дзеях.

(Напісана у Люцынцэ 8-го сьнежня 1870 году).

АСОБЫ:

Ян Пачціускі, маршалак.
Аляксандра Сакальніцкі, судзьдзя.
Адэля, яго дачка, 16-ці гадоу.
Адольф, сын Сакальніцкаго, 12-ці гадоу.
Станіслау Зацнеускі, малады памешчык.
Антон Сабковіч, арэндатар
Даміцэля, яго сястра.
Пятрук, парабак.
Гапон Барычка, селянін.
Акуліна, яго жонка.
Марыся, іх дачка.
Мордка, жыд, стаhяр.
Ключвойт.

Першая дзея адбываецца у кватэры Сабковіча, другая—у лесі перад сялібай Барычкі, трэцяя—у доме Сакальніцкаго.

Дзея першая.

Зьява І-ая.

(*Сабковіч—Даміцэля*).

[Сцэна прэдстауляе нівялічкі пакой, у каторым направа—два вокны, на лева і прост—дзьверы. З левай стараны—стол, на каторым Даміцэля прасуе (гладзіць) хустачку для брата. Сабковіч зусім ужо апрануты і толькі без фрака, каторы вісіць на крэсьлі,—пакручываецца і узіраецца у туалетовае люстэрко, а пасьля бразгае грашыма у кішані і сьпевае:]

Сабковіч.

Маю грошы, маю я:
Мне ніхто тут ні раўня.
Прад маей машонкай поунай
Гнецца роуны і ні роуны.
Як гаяну скацішу у лес,
Кожны чуць ні с фігай лез,
А як стау багат сягоння,
Бьюць паклон мне па паклоне.
Ці дауно там ясны пан
Дууся, як парожны жбан,—
Знай, як лькая, частуе,—
Цяпер лашчыцца, цалуе.
І паненкі, ці дауно,
Усе сьмяяліся у вадно,—
Сення, бач, глядзяць мілютка,
Бразну-дзын,-зьбягуцца хутка.
Пісар, войт, ці аканом
Называлі балваном,—
Як пачулі толькі грошы,
То знайшлі й розум харошы.
Хто маю хацінку знау?—
Сьлед к ей зеллем зарастау;
Сенні-ж повен і дзядзінец,
А усе сьцежкі—як гасьцінец.

(*Гаворыць*)

Дык што-ж... ці-ж я ні прыгожы хлапец? (Круціцца па пакоі). Паузірайся, сястрыца... Цяперака, як прычаплю поупэруку, мая Адэльця напэуна з радасьцю пойдзе за мяне... дык што-ж...

Даміцэля. Ці ні пасьпяшыуся, мой даражэнькі, называць яе сваею,—ні будзь такім пэуным, каб ні ашукацца...

Сабковіч. Дык што-ж... або-ж я ні маю грошай?..

Даміцэля. Мне здаецца, з дзяучынай добраго роду і багатай на усе, трэба мець яшчэ нешта, апроч грошай.

Сабковіч. Цікавасьць! Дык што-ж... чаго-ж гэта яшчэ патрэба?

Даміцэля. Перш-на-перш, мой даражэнькі, кавалер, што залецаецца да паненкі, павінен быць таго самаго стану, як і яна:—калі-ж ен з ніжэйшаго стану, то павінен прынамсі мець славу вучонаго і разумнаго,—інакш той стан, да каторага належыць паненка, будзе крычаць, што гэта мэзальянс і адгаворыць ні толькі бацькоу, але і паненку, калі-б ты нават ей і падабауся. Другое,—трэба каб кавалер быу адукаваны, калі ні лепш за паненку, дык і ні горш, гэта дзеля таго, каб ей ні было сорамна за свайго мужа. Трэцяе і самае важнае,—каб той, што залецаецца, меу добрую славу у людзей;—а ты, мой брацейка, даруй што прауду скажу, ні можаш пахваліцца ні першым, ні другім, ні трэцім.

Сабковіч. Дык што-ж... цікавасьць... Адным словам разабью усе твае наймудрэйшыя довады: маю грошы,—а грошы цяперака для усіх станау патта ласая рэч.

(*Стукаючы па кішані, пяе*):

Грошы усім кусочак ласы,
Хоць хто мае іх даволі,
Усе-ж к ім прэ, як да каубасы,
Калі убача у каго болей.

Вось ліхвяр, што кублы мае
Поуны золатам набіты,
Блізкіх, дальных абірае,
Век працэнтамі ні сыты.

А паны ясьне-вяльможны,
Хоць дабра, зямлі шмат маюць,
Так жывуць ніасьцярожна:
У ліхвяроу дапазычаюць.

Ксендз, поп, рабін, хоць [набожны,
Усе у здарэнню гэтым роуны:
Любіць золата з іх кожны,
Гоне у стан яно духоуны.

Любяць золата і судзьдзі:
Як хто у іхні улезе краты,
Хай ні дасьць—віноуным будзе,
А як дасьць—ні вінаваты.

Ліхварамі судзьдзі нашы
І паны, і стан духоуны,
І дзеучат дукат ні страшa:
Любяць золата усе роуны.

(*Гаворыць*).

Дык што-ж...

Даміцэля. Прауда. У цяперашніх цяжкіх часах шмат паненак, заплюшчыушы вочы, пайшло бы за багацеем, але шчасьця і дабра ад гэтаго німа чаго і спадзевацца: усе жыцце ваша атруцілося-бы сваркамі ды калатнёй. Панна Адэля ні такая. Каб меу нават багацце Крэза, і тады-б яе да сябе ні прынадзіу; яна шукае чагосьці іншаго, большаго за золата.

Сабковіч. Цікавасьць!.. чаго-ж гэта?..

Даміцэля. Я табе ужо казала аб гэтым і магу у не-

кальѣіх словах сказаць ятчэ раз: добрай славы у людзей, навукі, адукацыі і полеру, дзякуючы каторым ты ні сароміу-бы таго стану, да каторага яна належыць.

Сабковіч. Э! пляцеш, мая даражэнькая. Дык што-ж... Каб я ні меу розуму, то і грошай ні сабрау-бы. Што датыча якогасьці тамака полеру, каторага быццам, як ты кажаш, мне бракуе,—яго старчыць для мяне: усюдых патраплю вясьці сябе ні горш за якога лішне разумнаго с пустымі кішэнямі, —дык што-ж... Ось, напрыклад, шумна уходжу да панскай салі, поунай гасьцей, дык што-ж... прыбліжаюся да пані-гаспадыні, трымаючы левую руку у кішані, а правую, як-бы ні хочучы, цісну ей ручку так—па панску і кажу праз нос: коман ва, як здароуечко, як ідзе гаспадарка, і так далей,—цікавасьць... Дык што-ж... пасьля падыходжу да гаспадара, с каторым, як роуны з роуным, цалуюся:—далей, усунуушы ужо абедзьве рукі у кішэні, і як-бы ні хочучы, бразгаю сумысьля усыпаным туды золатам, навокал з гары узіраюся і с павагаю... дык што-ж... ківаю галавою адным ніжэй, другім меньш нізка—паводля багацця і становішча іх, дык што-ж... Потым іду да паненак і, як-бы нінарокам, кідаю залатую манэту на зямлю, і раблю гэта ведама тады, калі блізка, дык што-ж... лькай круціцца, ен падбегшы падыймае грошы і хоча мне аддаць,—тады я спакойна, арыстократычна кажу: «пакінь гэта сабе даражэнькі», і... дык што-ж.... Як-бы нічога ні было, пачынаю с паненкамі... дык што-ж... жартаваць, бразгаючы усе золатам у кішэнях: вяду гутарку а пагодзе, апратках, хлапцох, ці аб нечым падобным, дык што-ж... А! а! ці ты ведаеш, сястрыца, што я ужо і контрраданса умею скакаць... Дрыгальскі мяне крыху падмуштравау:—толькі другая хвігура неяк нідобра ідзе. Паглядзі, мая даражэнькая, шакжаж ты шмат бачыла скокау, дык што... дык можаш па праудзі асудзіць...

(*пачынае скакаць і пяе*)

Дуэт.

Сабковіч. Тра-ля-ля-ля, тра-ля-ля-ля!—
Стань ля боку, угледзься здаля
Да паставы да натуры.

Даміцэля. Чысты мех з мядзьвежай скуры.

Сабковіч. Дык што-ж... Суд крыху застрогі,
Глянь! Як поузам ходзяць ногі,
Стан схілісты і павабны...

Даміцэля. Ах, якіж ты увесь нізграбны!

Сабковіч і Даміцэля (разам)

Перабіра ты сярдзіта,
Кпіш без літасьці і квіта;
Мяне знаюць ні такія,
Так скачу, як і другія.
Ні да скокау ты сужоны,
Да сахі і да бароны:
Ногі крывы, як кавелы,
Значна, што з Смаргонскай школы.

(Скачучы, прыбліжаецца да дзьвярэй, што знаходзяцца прост сцэны і, штурнуушыся аб парабка Пятрука, што у гэты момант уходзіць, падае на зямлю).

Зьява 2-ая.

(*Тыя самыя і Пятрук парабок.*)

Сабковіч. Вось уцяу! аж цемна у воку;
Ах, чорт лысы ды шалены!—
Стой тут. З месца ані кроку!

Пятрук. (*скрабучы галаву, нізка кланяецца.*)
Нехай будзе пахвалены!

Сабковіч. (*устаючы*)
Ехаць меуся у важны госьці,—
Гад зьвіхнуу нагу у косьці.
На манеры мо' быць страта.

Даміцэля. Раджу, лепш пільнуйся хаты.

(*Трое разам:*)

Сабковіч. Дык ні веру у прачуванне,
З паваротам жджы шчаслівым:
Веру у мілачкі каханне,
Бо усе з іх к рублям жычлівы.

Даміцэля. Ні вер золату, васпане,
Паварот мо' быць сьлязьлівы;
Той кахання ні дастане,
Хто адно глядзіць нажывы.

Пятрук. Дауно нас скацінку у полю,
А цяпер пан над панамі.
Дай свіні рог, дурным—волю,
Сьвет павернуць у верх нагамі.

Сабковіч. (*кажа.*) Што, мядзьвяжопак!—Цісправіуся інтарэсам, за каторым я цябе пасылау?

Пятрук. Кепска, паночак. Сказалі там у. . . . . . што гэга ні чысты інтарас.

Сабковіч. Дурны! Колькі разоу казау я табе, каб ты, адказываючы, казау на мяне—ясны пане.

Пятрук. Эт пано... хацеу сказаць: ясны пане:—я чалавек бывалы, зубы зьеу на дворнай службе,—і па Вільні ні раз цягауся; отож часта мне здаралася памеж шляхты чуць гутарку, што—ясьне згасьне, а васпане—застане.

Сабковіч. Дык што.. дык ты і у Вільні быу.—Штож ты тамака бачыу цікавага... дык што... сьмешны ты с сваей гутаркай

Пятрук. Што пано... хацеу сказаць: ясны пане... гаварыць німашака нічога цікаваго. Палацы амаль усе каменныя, вуліцы так вузкі, што нельга разміпуцца: як супуцца дзьве хвурманкі, то хоць ты калом іх разнімай—вось як часам пан чаго загневаецца да зубы сашчэміць, так і яны с сабой сплятуцца. Людзі бегаюць, як падстрэляныя, адзін другога штурхае... Мауляу бы хто, што яны за пільнай сьпешаць работай, а яны так, з дуру толькі с кута у кут летаюць, да зубы скаляць. Прауда, бачыу я адно дзіво цікавае, бачыу, як французы муштруюцца:—эт! да і то,—як прыпомніу маладзенькі мае леты—мярам як то калісь старэнькі дзядок мой, дай Бог яму крулеуство нябеснае, каторы па ту пару, як я быу дзяцем, перакінууся ужо за сотню гадоу: бывала веу разказы на зімовых вечарніцах, то і гэта іх муштраванне выдалося мне кепствам.

Сабковіч. Дык што .. штож вам дзядок твой разказвау?—

Пятрук. Э!.. э!.. э! па... Ясны пане,—як засядзе, бывала, пры лучыне лапці плясьці, а пачне вясьці с прэпрашэнням яснаго пана, разказы, то мы усе, бывала, як тыя зайчыкі, калі часам пачуюць якісь шорах каля лугавіска, і вушы паставім, да і зубы вышчэрым, мярам як наш курта, калі угледзіць жыда:—так цікава бывала вядзе разказы. Баш, ен быу ні тутэйшы, а захожы із пад Кіява: так вось распрауляе, бывала: якое было у іх войско, аж міла слухаць. Бывала стары як раздабрухаецца, а прыпомніць старыну, так вось кажа: гэй!.. гэй!.. брацікі, німашака на сьвеці, як то калісь, слаупай памяці, за гатманшчыны! Як баш—войско пачнае сабярэцца у кучу. Ні знало яно што то—«стой» і «ні шавяліся.» Бывала, пры Хмельніцкам атамане стоуціцца пад ясным украінскім небам сіла казацкая—палкі Чэрнаморскі, Палтаускі, Гуманскі, Граняускі, Пятыгорскі і Каняускі. Казакі у шапках сівых с красным галавіцамі—вось мак, цьвятуць. Урадніні на коніках фіньцяць, сотнікі вусікі круцяць, а ассаулы губы дуюць. Так бывала мудра разказуе, што і сьцяміцца ні змога.

Сабковіч. Ну, дык што... а у Вільні што ты бачыу?—

Пятрук. Эт!.. што бачыу, то ні было чаму дзівіцца. Муштраваліся, здаецца, і дружна: вось арэх згрыз, да куды ім... Прауда, яны паубіраушыся, як дзедавы казакі, у шпанцырках, але на што ім папрышывалі хвосьцікі с чырвонымі беражкамі—мярам у шчыглікау? Чэраз плечы перавешаны у

іх белы стрычкі, а на галавах такія шапкі, як макатры. Алеж то мне было вельмі дзіуна, што на перадзі у тых шапках вось галавешкі стырчэлі, на лбе якаясь у іх птушка із масендза, да з двумя галавамі—ні ведама якая:—ці сыч, ці сова, ці загуменная варона. Бог не згадаубы. Отож яны так сталі у кучы, рушніцы паставіушы у казялкі, мауляу чумакі, калі на папасе саганчыкі с кашай над агнем вешаюць. Аж адным разам выежджае з завулку якісь старшы: як крыкнуу —гэй! Так усе скочылі, схваціліська за рушніцы і сталі роуна, хоць ты нітку працягні. Гляджу я на старшаго,—зьлез ен с каламажкі. Эт!—такі самы пранцуз, толькі брухатшы, чэраз плечы перавешана сіняя стрычка, на грудзях навешана цацак і мендалей жыдоускіх, так што ен выгледау рабы, мэрэм стракатая панская ялаука. На галаве яго-то такая шапка, як заслонка ад печы. Чалавек якісь ні тутэйшы, ні рускай пароды, а з-за мора. Але ні была бы заморская штука—хоць старшы да рукі меу крыху прыдоугі;—як стаяу гдзесь на кваццеры, то падхваціу пяуна дый схавау у шапку. Ні сьцяміу, дурны, што ен, хвост с шапкі выставіушы, усе ім віляе. Як баш, падышоу бліжэй да пранцузау, то адзін скочыу вырваушыся з грамады, мауляу з укропу: ляціць... ляціць... ляцінь... і разпяуся, а пасьля рушніцай—кіу, а яны—драг! Ен зноу—кіу, а пранцузы—драг! Так вось старшы і разгневауся... падбег да грамады і крыкнуу: «з дарогі жэрабята!» А грамада на узгарду забармагала: «Галды—балды! галды—балды!»—мэрам індыкі, калі дзеці іх падражняць. Тут старшы, як выхваціць сваю шаблю... Эт! ці то така, як была па дзедаускаму, за слаунай памяці гэтманшчыны. Вось дыхтэр капыстка, што бабы лямеш мяшаюць, сьнічка—пацукоу калоць: таж ен трымаючы такі ражончык у адной руцэ дзеля пастраху, а другую прылажыушы ка лбу—мэрам паказаць ім, што у галаве ні крыхі розуму ні маюць,—стау іх лаяць, аж адзін із кучы выскачыушы, вось як чорт із балота і тож прылажыушы руку ка лбу: «уціхаміцеся, ваша міласьць, кажа, таж і мы маем крыху тут алею: усе, што робім, то па хвормі.» Отож ен скрыжытнуу зубамі са злосьці, адышоу крыху і крыкнуу, а яны—драг! Ен зноу якоясь слауцо выкінуу іза рта, а яны, усе да аднаго, рушніцы паставілі пры назе:—«муштруйся, кажуць, сам, калі такі разумны!» Потым ен загаласіу працяжна, кажысь пастух у лесе рогам быдло наклікае: відна жаласна вельмі стау іх прасіць, бо яны, зьлітаваушыся над бедным, разам ад чабатоу да галавы—чараах!.. Але потым чурым, да пэк ім! Стыдна бачыш і казаць—як крыкнуу старшы —так усе да аднаго правую руку за сябе і закінулі; зноу крыкнуу, а яны наперад руку паднясьлі да носа дый панюхалі. Пасьля сталі набіваць стрэльбы; тож Бог мя. Як раз набілі, то са дванаццаць раз стрэлілі. Нарэшце ен ім дакучыу, відна, сваім муштраваннем то налева, то на права, то зноу на лева,—што яны раптам пагналіся за ім. Ен жа усе наперад, усе наперад чэша да чэша, боязна агледаючыся, што б часам грамада ні дагнала. Каліб я, або дзедавы казакі, то б яго мігам нагналі, бо казакі сьмела па Божай зямлі хадзіць могуць у шырокіх нагавіцах, што у адну калошу трох маскалеу схавау бы, а у іх былі нагавіцы, вось абцугамі панацяганы і да іх папрышываны якіясь языкі, так што і ні змогуць сьмела ступаць, да усе як буслы ногі выцягіваюць і пруцца за ім лаваю. Ужо блізка яго нагналі, аж с канца якісь там закрычау: «пакіньця гнацца за гэтым бачонкам, бо і жыды сьмяюцца!»—і прауда. Я сам бачыу, як па платах да на варотах начапляушыся жыды сьмяяліся с таго муштравання. Но пасьля ен, відаць, сьцяміу, што стыдна быць такім баязкім, дый, сабраушыся з духам, крыкнуу на усе горло. Грамада жа маладзецкая, ні спужаушыся яго крыку, так вось дружна, за пазваленням, адвярнулася к яму задам, тады ен, страціушы цярплівасьць, плюнуу, махнуу рукой, сеу у сваю каламажку, дый цягу дау. Алеж то шальмоуская управа! Адзін конь усьцяж агляадаецца, ці ні гоніцца каторы: за кум

ім,—змучаны, галодны, трубячы і барабанячы дзеля ахвоты, загаласілі на усе горло дый паразцягаліся па вуліцах, відна да жыдоу на кватэры.

Сабковіч. Дзякую табе, даражэнькі... насьмяшыу ты сваей гутаркай... Сястрыца, дай яму чарку гарэлкі, каб прамачыу горло. А цяперака да справы—дык што... Ці валоу ты заняпіу?

Пятрук. Не пано... ясны пане—пастух ні прыступіу.

Сабковіч. Ты мусіць ні дау яму рубля?

Пятрук. Гдзе там!—Я і другі яму суліу ад імяні яснаго пана, да, псяюха, вельмі цьверды па сумленне; сказау, што гэта і стыдна і брыдка абманываць. Кажа, прадаушы валы па шэсьцьдзесят рублеу кормныя, пасьля заняніць іх худымі,—гэтакаго кепства і жыд ні зробіць а па... цьфу! Прападай ты с ясносьцю, усе забываю, а яснаму пану, кажа, за такую штуку Бог у гаспадарцы ні дасьць спору. Я яму гэтак: вялікая бяда абшукаць жыда,—тож ні хрышчоны. Ен жа і ні спазнае, бо і тыя рыжыя і гэтыя капля у каплю, схожыя—бяры два карбаванцы, да аддай два кормныя, а места іх пастау у гурме, каторыя я цяпер прыгнау,—жыд ні сьцяміць, забярэ якія знайдзе у аборы. Гдзе там,—ен у другую дудку, баш, сьвішча. Кажа, што ці жыд, ці хрысьціянін—усе людзі роуныя перад Богам, а атуманіць ці таго, ці другога, асабліва па... яснаму пану сорамна і грэшна. Што было рабіць? Я вось, як тая сабака, падхмыліушы хвост, як ні пышны пан, пагнау валы назад.

Даміцэля. Бачыш, Антосячка! Просты мужык, без прасьветы, а якую дау табе маральную навуку. Ці ні час ужо апамятацца і пакінуць уселякія махлярствы, ашуканствы, за каторыя і на гэтым сьвеці прэд людзьмі і на тым прад Богам прыдзецца парахавацца. Будзь пэуным, што шахраванне будзе гладка хадзіць, пакуль гэтаго будзе ні праз меру.

Пятрук. Гэта, кажуць, паненачка, патуль жбан воду носіць, пакуль ні прарвецца вухо, а там...

Сабковіч. Маучы!

Пятрук. Ну.. Маучу!..

Сабковіч. Ты, сястра, выводзіш мяне с цярпення. Я выйшау ужо с пад апекі і ні люблю, каб нехта, хоць бы і сястра, мешауся у мае справы... Ідзі лепш да сваей гаспадаркі і ні лезь туды, куды ні трэба.

Даміцэля. Ай, брацейка! Глядзі, каб с часам ні пашкадавау, што ні слухау рады свайго прыяцеля, сястры. (*Пайшла, закрыушы вочы хустачкай*).

Зьява III-я.

(*Тыя самыя, апрыч Даміцэлі*).

Сабковіч. А ты, асел, чаго яшчэ чакаеш? Ідзі у гумно!..

Пятрук. (*чухаючы галаву*) Вось я да па... цьфу!—прападай ты с панам! Хацеу сказаць: да яснаго пана,—маю просьбу.

Сабковіч. Дык чаго табе... (*падыходзіць да вакна*).

Пятрук. Гэтаж ужо позная восянь, зараз і зіма, а у мяне німа кажуха. Прасіць, каб ясны пан дау мне кажух.

Сабковіч. Прыбліжся і глянь у вакно—чые тамака быдло на сенажаці,—дык што-ж...

Пятрук. Гэта Лубінскае!

Сабковіч. Ось будуць кажухі ні толькі для цябе, а і для мяне нават—шакжаш і я яшчэ ні маю: а добра будзе у зімку, устаушы с пазаранку, у цеплым кажусі абыйсьці гаспадарку.

Пятрук. Якжэ гэта, ясны пане,—ці пан думае у Лубінску купіць авечак і пашыць новыя кажухі? Да тамжа на сенажаці ні відаць авечак і, здасцца, у Лубінскам дварэ зусім іх німашака.

Сабковіч. Асел!.. Пастарайся добра і будзем мець кажухі за дарма. Вазьмі трох парабкоу, займі усе быдло у хлеу...

дацъ заграбленае у кажухох,—тады ні аддавай быдла, пакуль ні пакінуць іх быцам у заставу. А кажухі, папаушы у нашы рукі, так і застануцца,—гэта ужо мая справа, дык што...

Пятрук. Па... Цьфу табе! Ясны пане! Яны ж ні на на нашай да на сваей пасуць сенажаці. Каб хоць адна штука перайшла граніцу, а то усе быдлэ ходзіць на Лубінскай.

Сабковіч. Дурны!... дык што... зайдзіце ззаду Лубінскім лесам і займіце, а калі-б хацелі прашкодзіць, дык пастухом задайце чосу, дык што.. тамака пасуць малыя дзеці і ні патрапяць вам перашкодзіць: будзе вам шмат клопату—угледзіушы вас уцякуць.

Пятрук. Ці гэта будзе па—панску? Ці прыгожа цягаца да чужога дабра...

Сабковіч. Хоць ні прыгожа, але складна дастанем сабе за дарма колькі кажухоу.

Пятрук. Кажуць старыя людзі,што чужое дабро ні грэе.

Сабковіч. Супакойся! Каб толькі мягкае ды з воуны, а напэуна грэць будзе.

Пятрук. Які цяпер сьвет настау, мой Божэ мілы. Як паны пачалі браць вельмі на розум да сьляпіць разумныя ксенжкі, то горш ад віхрышчоных сталі круціць ды муціць.

(*пяе*):

Верх дном паставілі сьвет гэты.
Ні так было у дауны леты,
Як пачалі хітраваць, мудрыці,
То з дуру сталі усе круціці.

Дауней усяк Бога баяуся,
Дабра чужога, бач, чурауся,—
Цяпер стараюцца панята,
Калі-б пакрыудзіць свайго брата.

А гдзе-ж сумленне —баязьнь (Божа.
Быцце такое з разбоям схожа.
Пакіньце цнотай шахраваці,
Панкі, лепш станьце працаваці.

Пры працы мысьль людзка сва- (бодна,
Бо праца Госпаду угодна.
Шавец, што шылам зарабляе,
Спакойнае сумленне мае.

Сабковіч. Што гэта?.. Ты смееш павучаць мяне!..

Пятрук. Папочак... цьфу ты пропасьць!—хацеу сказаць—ясны пане—тож ведама стара гутарка: хлеб еш, прауду рэж.

Сабковіч. Дык я табе пакажу гутарку, дык што... ідзі і рабі тое, што кажу, інакш дастанеш кіем.

Пятрук. Нечаго казаць, на чыем вазку едзеш, таму і песенькі сьпевай. Пайду грабіць быдло, але што будзе посьля...

Сабковіч. Дык што... ні твая беда, ідзі!

(*Пятрук пайшоу*).

Зьява IV-я.

Сабковіч (*адзін*).

Сабковіч. Усе кажуць, што я жыву людзкою крыудай,—дурні. Ось у тым і розум, гэта і штука, каб умець выкарыстаць абмылкі і нікемкасьць другіх. А сумленне? (*думае*) глупство сумленне.

Дзе ні кінь ад краю к краю
Будзь сумленным-кожны бае.
Ну, і усе брахня на сьвеце—
У губе-цнота, у сэрцы-сьмеце.
Вось багач гавора з вамі,
Усіх багаціць ен славамі,
А туж з боку як ні знае,
Што хтось з голаду канае.
Ваякі адвагу маюць,
Сябе самі выслауляюць
А як прыдзе да трывогі.
Дык ва уцекі,—дай Бог ногі.
Ксендз. ці бацюшка вялебны
Вучыць: грошы ні патрэбны,
А у хрысьціны ці у хаутуры
Самі ласы к братняй скуры.
Шэнча «Война наш» дэвотка,
Для сірот пры ей работка,
Спаведаецца са скрухай,
А усіх чэрне усім на вухо.
Маладзіцу вам пакажуць.—
Жонка верная—усе скажуць.
Мужу міласьць прысягае,
А хлапцам так і міргае.
Глянь,—дзіце яшчэ дзяучына,
Быцам жартау, хоць нявінных,
Ані знае, ані чуе,
А у кутку хлапцоу цалуе.
Грэх вылазе у хлопца з міны,
А удаецца за дзяучыны.
Аб каханні байкі бае,
Аб пасагу-ж толькі дбае.
Гэтак наша пакаленне.
Нібы хваліцца сумленнем,
Хоць таго ужо астаткі
Уцяклі дауно да Вяткі.

(*кажа*):

Дык што... дурны той, хто гоніцца за сумленнем, калі яно пакінуло нас і уцякло на край сьвету. Дык што... Золато—гэта усе. Хто мае яго, той патрапіць навят перацягнуць на сваю старану сумленне... Але час ужо ехаць да маей найдаражэйшай. (*прычэпляе поупэруку на галаве*). Дык што... Сенека нарэшце канец, выясьніцца мая справа. Пры такіх ле дастатках, асабліва матэрыяльных, я, напэуна. буду шчасьлівым з ею. Па праудзі, па што мне здауся яе насаг? Але усеж табі дзесяць тысячак—гэта грошы і ніколі ні зашкодзіць павялічыць імі тое, што я сабрау. (*хоча ісьці ужо*) Але што гэта тамака зноу за гоман? Сенека мяне замучаць начыста уселякімі справамі. (*сеу*).

Зьява V-я.

Сабковіч і Мордка (*сталяр*)

Мордка. (*кланяючыся*) Добрый дзень пану,—ны! А што будзе з намі?..

Сабковіч. Дык што... што мае быць? Пачынай строіць сьвіран,а тады адтрымаеш свой задатак і за работу—дык што...

Мордка. Хас ду гегэрт,—цікавасьць! Якжа строіць. калі пан пры угаворы патрэбавау цаго інсаго, а цяперака, калі я, дзеля пэунасьці, каб каго іншаго ні узяу да працы, дау сэсьць рублеу задатак, пан ставіць мне куды цязэйсыя варункі. Ны агроуль—гэтакім парадкам я і да паловы работа даедзе, апраем усе, колькі уладарыуся.

Сабковіч. Гэта ужо твае дзело; прападуць шэсьць рублеу, калі ні возьмішся за работу—дык што...

Мордка. Ны!.. цікавасьць,.. Якжа да яе браца, калі мне будзе вялікая крыуда.

Сабковіч. Задатак твой прападзе, а я вазьму другога майстра, дык што...

Мордка. Гівалт! Сакзэс мовы ні было аб такой работа, якая пан цяперака мне дае...

Сабковіч. А ці маеш, пархуць, пісаны угавор?

Мордка. Ны!.. на сто ен, для якога глупства, ці ні досі панскае слова,—а гроуль.

Сабковіч. Дык што... слово—вецер, а распіска гэта грунт, мой даражэнькі; дурань верыць на слово, а разумны карыстае с таго, дык што... Ось я ужо трэццяго такога ашукау і зарабіу гэткім парадкам дваццаць рублеу. Яшчэ злаулю так са двух і свіран мне нічога ні будзе стоіць.

Мордка. А ці гэта будзе па панску—беднаго майстроу асуківаць.—хас ду гегэрт.

Сабковіч. Досі ужо, мой даражэнькі, шахраваць вашаму брату, цяперака на нас прыйшоу чарод двойчы адплаціць вам,—дык што.

Мордка. (*сьціхаючы*) Цікавасьць, да цаго дайсло! (*зноу цмокае*) мусіць хутка будзе канец сьвету.

(*пяе*):

Ляхтірыді—бам!
Ляхтірыді—бум!
Ляхтірыді—ліхтірыді
Бім—бам—бум...
Уй! хапун сьвет гэты схопе,
Мэсыяша ні далека,
Калі пан жыдка так кропе.
Акпіванствам с пірад, з бока.
Меу калісь пан «гунур слова»
Сенні ужо грызмоль цыдулі,
Ды у суд даушы рыхт па нова,
Мах глыбока ві шкатулі.
Ляхтірыді—бам.
Ляхтірыді—бум.
Ляхтірыді—ліхтірыді
Бім—бам—бум.
Ны, ні толькі слова схваце,
Але горс ясцэ падладзе,
І пімалу ні спазнаці
Ад зыдка цыдулю украдзе.
Ай вэй! Сто за гандэль гэткі,
Калі так змудрэлі паны,
Хіба гэхэр, кіндэр—дзеткі
Гоц да земляу абецаны.
Ляхтірыді—бам.
Ляхтірыді—бум.
Ляхтірыді—ліхтірыді
Бім—бам—бум.

(*кажа*):

Ны!.. сто за будзе?..

Сабковіч. Дык што.. што будзе? Ось, калі ні возьмешся за работу, твае шэсьць рублеу фарфал, дык што...

Мордка. (*энэргічна*) Хай гэта мая убогая і крывавая праца застанецца пану на хаутуры. Будзь пан здароу! (*пайшоу*).

Сабковіч. (*у сьлед за ім*) Ах, ты шахрай! пархаты жыд!.. Ен яшчэ клясьці мяне будзе!.. дык што... Але чагож я злую?.. Трэба быць справядлівым, хай гэты бедак пацешыцца за свае грошы хоць кляцьбой,—дык што... А цяперака у дарогу. Гэй! есьць тамака хто?

(Далей будзе).

У гадаушчыну Рэвалюцыі.

(28 II 1917—28 II 1918 г.).

Грыміць марсэльеза. І моро галоў
І моро бліскучых вачэй.
Штандары ад фарбаў багатых мігцяць,
Красуюць ярчэй і ярчэй.
Дэвізы на іх серабром адліваюць
І золатам пышным мелькаюць.
На мовах на розных аб Волі сьвятой,
Аб дзіўным аб заўтрашнім дне
Гаворуць-гамонюць. Ні веруць сабе.
І людзі, як быццам, у сьне.
Гэй, Воля пануе на белым на сьвеце,
Аб Волі пяюць нават дзеці.
І чуюцца рытмы у гулкіх шагох:
Бы хвалі, плывуць уперод
Старыя-малыя, бо сьвято усім:
Народы—у вялікі народ.
Грамадай куюць агнецьветную долю.
Усім адзін Бог—гэта Воля!
Ідуць і лікуюць. Бы рынууся бор.
Рвануўся. Ідзець у прастор...
Шыбае пад сонцам па грудзях зямлі,
Шыбае пад небо да зор.
Усе уваскросьлі.падняліся з нетраў,
Ім гімны зьвіняць у паветры.
Іх шэствіе пышно. Усе сэрцы—адно:
Цярпелі усе пад ярмом.
І полымем душы палаюць. гарачь.
Іх сіла вяліка, як гром.
«Ой, шмат чаго зробюць людзкія грамады,
Народныя вечы і рады!»
І вось да трыбуны чырвонай прышлі,
Зрабілась вялікая ціш.
Юнак на трыбуне. Глядзіць увакруг.
«Чаго ты, прарочэ, маўчыш?
Скажы ты, як збыцца нам цяжкаго гора?
Народаў чакае тут моро...»

Прамоўна гавора. І голас, як сталь.
І словы—агнёвы каскад.
Ен сэрцо палоніць, чаруе душу.
І слухае кожны і рад.
Упартая думка,—дамаскавы мечы,—
Тыранаў паганых калеча.
Сын гора-нядолі. сын голаду-мук,
Сын дзікіх лясоў і палеў.
Сын цёмных падвалаў, сын бедных бацькоў,
Сын гідкіх, цяжкіх кандалоў
Адважна гавора крылатае слово
Аб муках народа—Іова.
І помста, атрута балючай душы
Глыбока у душы ляціць:
«За рабство, за зьдзекі мінулых вякоў
Павінны цяпер заплаціць!..»

І страшныя словы, бы цёмныя хмары,
Туманюць шматтысячны твары...
Усе вочы маланкай палаюць. гараць—
Ні можна чапаць гэтых масс!
Бо «воко за воко»,—мінулы закон,—
Зноў зробіцца панам у нас...
І процiў свабоды мы зноў заваюем,
Мы самі сябе ні шкадуем.
Лепей асьпрога і міласьць усім,
Ні будзем Хрыста расьпінаць.
Бо мэта пракокаў—ні шкодзіць, ні мьсціць,
Усім Воля—жаданая маць.
Дык кіньце вы помсту, ні робце руінаў,—
Пад біч зноў падставіце сьпіны!

Здзічэлыя твары. Ні людзі—зьвяр'ё.
Сваволя пануе увакруг.
Грабуюць і палюць і нішчуць краі.
Народ сабе друг, ці нідруг?
О, Воля, ты толькі, як промень, зірнула,
О, Воля, ты нас абманула...

Ясакар.

КРОНІКА.

Тэлеграма гр. Гэртлінгу ад Беларускаго народнаго Сэкрэтарыата. Старшыня выканаўчаго комітэта Рады 1-го Усебеларускаго зьезду і часовы старшыня народнаго сэкрэтарыята Беларускай Народнай Рэспублікі адбіу гэрманскаму канцлеру гр. Гэртлінгу гэтакую тэлеграму:

«Выканаўчы комітэт Рады 1-го Усебеларускаго зьезду, як часовы законадаўчы орган, і народны сэкрэтарыят Беларускай Народнай Рэспублікі, азнаёміўшыся з нямецкіх газэт с проэктэм кіраўнічых партый большасьці рэйхстагу і аб уступцы Польшчы беларускіх зямель— гэтым маюць гонар заявіць вам, што падобны акт нарушыў-бы самыя жыццёвыя інтарэсы беларускаго народу і значнай большасьці нацыянальных меншасьцяў Беларусі і было-б палічано народнымі масамі, як цяжкая зьнявага.

Прызнавае цяпер усім культурным мірам право на самаадзначэнне народаў патрэбуе, каб толькі само населенне Беларусі, шляхам вольнаго народнаго галасавання, вырашыло пытанне аб сваей дзяржаўнай прыналежнасьці.

Просім дазволіць нашым дэлегатам нібаўна прыехаць да Бэрліну дзеля працы у вырашэнню пытанняў, датычных беларускіх зямель».

Адозва Менскаго Беларускаго Прэдстаўніцтва. Менскае Беларускае Народнае Прэдстаўніцтво кліча усіх верных сыноў Беларусі, каторыя даражаць палітычным, эканамічным і культурным адраджэннем краю, злучыцца каля яго, бо німа другога нацыянальнаго і межпартыйнаго органу, каторы мог бы дабіцца усіх гэтых заданняў.

Менскае Беларускае Прэдстаўніцтво дзеля дасягнення гэтых мэтаў, лічыць патрэбным:

1) Адбудаванне і разьвіцце Беларускай дзяржаўнасьці у граніцах разсялення беларускаго племяні;

2) Урэгуляванне беларуска-літоўскіх дзяржаўна-народных адносін на асновах супольнаго будаўніцтва і зьвязку с Курляндзіей дзеля аднаўлення старых гандлевых дарог да мора;

3) Падтрыманне зьвязку з вялікай цэнтральнай дзяржавай, каторая адна толькі можа забезпечыць народу право на самаадзначэнне;

4) Для паляпшэння быту і здавальнення патрэб селянства—правядзэнне грунтоўнай зямельнай рэформы, каторая-б павялічыла надзелы дробных земляўласьнікаў і дала-б можнасьць надзяліць беззямельных батракоў зямлёю на рахунак вялікіх земляўласьнікаў, зямель скарбовых і другіх.

5) Завясьці зараз-жа, паводлуг магчымасьці, народныя беларускія школы і вучыцяльскія сэмінарыі;

6) Выданне школьных беларускіх падручнікаў, арганізацыя народных беларускіх хат дзеля культуры і прасьветы:

7) Падгатоўчая работа, каб завесьці новае упраўленне краем;

8) Правядзэнне справядлівай і гістарычнай і дзяржаўнай граніцы з Украінай;

9) Супольная праца з гэрманскімі окупацыйнымі уласьцямі, каб завесьці новы парадак і добрабыт краю.

Тэлеграма Беларускаго Народнаго Комітэту у Мінску, адбітая канцлеру, галоўнай камісіі Рэйхстага і окупацыйнай грамадзкай уласьці у Коўні.

Беларускі Народны Комітэт у Мінску, як нацыянальны надпартыйны орган Беларускаго народу, каторы дамагаецца палітычнаго, культурнаго і эканамічнаго адраджэння, просіць захаваць родны край ад ніспраўядліваго і шкадліваго разьдзелу. Гістарычныя і этнаграфічныя граніцы Беларусі сягаюць на усход да ракі Сожы, абнімаюць паўночную і заходнюю

далiну Дзьвiны, а на заходзi займаюць значную большасьць Гродзеншчыны i Вiленшчыны разам з гарадамi Беластокам i Берэсьцям. На поўднi—граніцы сходзяцца з граніцамi Гродзеншчыны i Міншчыны. Мы рашуча i станоуча протэстуем процi жадання суседнiх народаў разглядаць гэтыя землi, як безпанскiя. З радасьцю вiтаючы дзяржаўнае збліжэнне з нашымi лiтоўскiмi i балтыцкiмi суседзямi, мы цьверда протэстуем процi лiтоўскiх нiзаконных дамаганняў на Вiльню i вялiкую часьць Вiленшчыны i Гродзеншчыны. Гэтае пытанне можа быць аканчацельна разьвязана толькi на аснові узаемнай угоды.

Усе прэтэнзii палякоў на часьцi Вiленшчыны i Гродзеншчыны мы, безумоўна, адкiдаем, як безпраўныя захватныя дамаганнi. Мы просiм направiць палудзенную граніцу краю з Украiнаю згодна с палудзеннай гранiцай Гродзеншчыны i Міншчыны, каторая 600 гадоў станавiла старую гiстарычную дзяржаўную мяжу. Мы жадаем нiзалежнаго дзяржаўнаго iстнення i бачым спаўненне гэтаго толькi у апоры на заходную культуру i ее прэдстаўнiцу—Гэрманскую імпэрыю. Мы просiм абаранiць нашыя справядлiвыя дамаганнi i прызнаць нашых прэдстаўнiкоў дзеля перагавораў.

Падпiсалi: Р. Скiрмунт, Р. Земкевiч i П. Алексюк.

Уселякiя весткi.

Гранiчная лiнiя з Расiей.

Лiнiя, аб каторай гаворыцца у 3 артыкуле мiрнай умовы з Расiей i каторая паказвае заходную мяжу расiйскаго дзяржаўнаго панавання, iдзе мiж астравамi Даго i Вормс, а такжа мiж астравам Моон i узбярэжжам сушы; пасьля па лiнii слаба выгнутаго луку праз Рыжскую затоку даходзiць да сушы крыху на паўночным усходзi ад усьця лiфляндзкай ракi Аа. Йдзе уздоўж гэтаго луку, акружаючы Рыгу, i перарэзывае Дзьвiну на ўсходзi ад Огэра.

Далей граніца дзержыцца лiнii Дзьвiны ажно да ваколiцы на усходзi ад Дзьвiнска—да мейсца, дзе дагэтуль канчалася граніца Курляндзii i адтуль па даволi роўнай лiнii йдзе да палудзеннаго канца Дрысьвяцкаго возера, пакiдаючы мейсцовасьць Дрысьвяты на ўсходзi. Адгэтуль лiнiя робiць закрут на палудзенны заход i блiзка насярэдзiне перарэзывае чыгунку Сьвенцяны-Лынтупы. Вiдзы i Твэрэчъ астаюцца на ўсходзi ад яе.

Праходзячы далей мiма Мiхалiшок i Гервят, каторыя астаюцца на заходзi, пасьля чысьленых паваротаў, лiнiя даходзiць да чыгункi Вiльня—Смаргонь, каторую перарэзывае крыху на ўсходзi ад Слабодкi, а пасьля ізноў iдзе ў паўночна-заходнiм кiрунку па цячэннi рэк Ошты i Гавii да усьця iх у Нёман. Ошмяна i Дзевенiшкi астаюцца на ўсходзi ад лiнii, а Кладнiкi i Геранёны—на заходзi.

Далей па Нёманi йдзе лiнiя да пункту вышэй Мастоў i заварачываецца адгэтуль проста на палудзень да рэчкi Зэльвянкi, а пасьля ўздоўж яе да ваколiцы Рожаны, каторая астаецца на ўсходзi ад лiнii. Адгэтуль кiруецца на палудзенны заход ажно да украiнскай граніцы каля Пружан. Смаленiца i Добучын астаюцца на ўсходзi ад яе.

Падробна установiць граніцу спэцыяльная нямецка-расiйская камiссiя.

«Гоман»

Курляндзкая рада.

«Kogr. В» паказывае з Мiтавы з 8 марца:

Курляндзкая Краевая Рада ў поўным складзе, апрыч аднаго члена, нiбытнасьць каторага была вытлумачана, на сягоняшнiм заседаннi сваiм а 4 гадз. папалуднi ўсемi галасамi пастанавiла:

1] Прасiць Яго Вялiчаство Iмператара i Караля, каб прыняў княжную мiтру Курляндзii.

2] Выказаць жаданне, каб Курляндзiя была як можна найцясьней зьвязана з нямецкай дзержавай на аснове конвэнцый у военных справах, мытных, справах зносiн, грашавых, мер i судоў.

3] Выказаць надзею, што ўвесь прыбалтыцкi край будзе злучан у адну дзержаўную органiзацыю у еднасьцi з Нямеччынай.

Гэтак сама прыняты усемi галасамi праект пасылкi тэлеграмы Iмператару з выражэннем пакорнасьцi i дэлегацыi ў Бэрлiн з 4 асоб дзеля падачы канцлеру гэтай пастановы.

Шчырае прызнанне. «Мы ўжо адзначывалi,пiша «Гоман» што Цэнтр Комiтэт дзеля помачы ахвярам вайны, каторы памешчаецца у Швэйцарыi (у Vevey) прысылаў у Вiльню сыстэматычна вялiкiя суммы грошы дзеля помачы ў роўнай меры насяленню польскаму, лiтоўскаму i беларускаму. Гэткiх грошы да марца месяца 1917 году было прыслано без мала 900,000 м., а цяпер сумма гэта напэўна штат вышэйша за мiльён. На жаль, нi гледзячы на офiцыяльныя польскiя публiкацыi аб «роўнай» помачы палякам, лiтвiном i беларусам, вiленскiя палякi, на рукi каторых паступалi памянёныя суммы, да леташняго марца выдзялiлi для беларусаў усяго адну сотную частку, дый то нi заўсёды з добрай волi... Але ад лета мiнулаго году i гэтая нiкчэмная «помач» беларусам была спынена, а Беларускаму Камiтэту заўлено, што для яго грошы нi прысылаюцца.

Гэтымi днямi да Польскаго Комiтэту зьвярнулась упаўнамочаная Беларускаго комiтэту, п. Ф. Малiноўская, с просьбай аказаць помач 300 беларускiм высяленцам с фронту, каторыя церпяць страшэнную бяду, жывучы ў ваколiцах Даўг. На гэта ей у Польскiм Комiтэцi было заўлено офiцыяльна, што беларусам Польскi Камiтэт нi памагае, а грошы мае толькi для палякоў.

Трэба Польскаму Комiтэту падзякаваць за шчырасьць: цяпер прынамсi ясна для ўсiх, што значаць польскiя публiкацыi аб «помачы ў роўнай меры насяленню польскаму, лiтоўскаму i беларускаму.»

Рэдактар Я. Лёсiк.

Выдавец: «Т-во Беларускай Культуры». Друкарня Я. А. Грынблята.